

ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ

ДОБРОДУМ Ольга Вікторівна

УДК 327.39

**ПОЛІТИЧНИЙ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС:
ДИНАМІКА СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ**

**Спеціальність 23.00.04 - політичні проблеми міжнародних систем
та глобального розвитку**

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

Одеса – 2004

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Інституті соціальних наук Одеського національного університету ім.І.І.Мечникова Міністерства освіти та науки України

Науковий керівник: кандидат філософських наук, професор
АНУФРІЄВ Лев Олександрович,
Одеський національний університет ім. І.І.Мечникова,
Інститут соціальних наук,
завідувач кафедри політології

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
БАЛАБАЄВА Зінаїда Василівна,
Одеський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління
при Президентові України, професор кафедри філософських
та соціально-політичних наук

кандидат політичних наук, доцент
БРУСИЛОВСЬКА Ольга Іллівна,
Одеський національний університет ім. І.І.Мечникова,
Інститут соціальних наук, доцент кафедри міжнародних відносин

Провідна установа: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН
України, відділ трансатлантичних досліджень, м.Київ

Захист відбудеться "6" липня 2004 року о 15 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.02 в Одеській національній юридичній академії за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 2

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Одеської національної юридичної академії за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 2

Автореферат розісланий "4" червня 2004 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Ефтені Н.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження визначається нагальною потребою науково-зваженого вивчення впливу сучасного системного глобалізаційного процесу на політичний простір людської життєдіяльності, у виявленні передумов, форм, наслідків інтенсифікації взаємозв'язку між глобальними та національними політичними, культурними, економічними, правовими установами. Функціонування сучасних політичних систем, здатних забезпечити регулювання інтересів своїх суб'єктів, становлення розвинених соціально-правових систем з високим рівнем політичної культури можливе за умови врахування, з одного боку, національних глибинних ідентифікаційних особливостей, та, з другого, специфіки глобальних трансформаційних процесів.

Дослідження наукової проблеми політичного глобалізаційного процесу зумовлене прискореною еволюцією цивілізаційних процесів останньої чверті XX – початку XXI сторіччя, глобалізацією соціокультурного розвитку, формуванням ідеології інформаційного суспільства, які вирішальним чином впливають на міжнародну політику, національні зовнішньо- та внутрішньополітичні доктрини, спричиняють необхідність розробки оптимальних програм у соціально-політичній, культурній, економічній, правовій сферах міжнародного співробітництва. Соціокультурна домінанта цивілізаційного розвитку посилює ефект глобальної політики, визначає значущість країн у світовій ієрархії, виступає чинником міжнародних впливів, інструментом дипломатії та глобальної стратегії світоустрою.

Політичний глобалізаційний процес є визначальною нотою світового розвитку, оскільки на сьогоднішній день глобалізація – феномен інтегральний. Це особливо важливо з точки зору кризового управління результатами глобалізаційного процесу, що далеко заходять та глобально простягаються, включаючи універсалізацію політичного процесу та інформаційного середовища, глобалізацію світових комунікацій, господарського життя та світової економіки, інтенсифікацію міжнародного розподілу праці та пересування капіталів тощо. Тенденції глобального розвитку потребують комплексних, міждисциплінарних науково-аналітичних досліджень, визначення критеріїв міжнародної соціокультурної політики, формування регіональних пріоритетів та національних концепцій, зумовлюють необхідність чіткого і детального з'ясування формально-змістових параметрів розвитку цивілізацій, як послідовних, системно пов'язаних дій, реалізація яких уможливила б перехід до нової парадигми міжнародних відносин.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами. Дане дослідження є складовою частиною наукової теми кафедри політології Інституту соціальних наук Одеського національного університету "Політична діяльність у демократичному суспільстві" (№ держреєстрації 0191002015), а також має безпосередній зв'язок з науково-дослідницькою роботою "Національне питання на Півдні України: історико-політологічний аспект".

Метою дисертаційного дослідження є дослідження еволюції поняття глобалізації в політико-культурологічному вимірі, аналіз феномену та загальних тенденцій глобалізаційного процесу в зв'язку з трансформацією постбіполярного світу та з'ясування соціокультурних особливостей та глобалізаційних перспектив сучасної України.

Для досягнення даної мети поставлено такі дослідницькі завдання:

- виявити закономірність формування та еволюцію поняття глобалізації в політико-культурологічному вимірі;
- провести комплексний аналіз та систематизацію наявних теорій політичного глобалізаційного процесу;
- позначити загальні глобалізаційні проекти;
- виокремити і систематизувати новітні підходи до змісту поняття політичного глобалізаційного процесу та дослідити його сучасні напрями;
- з'ясувати сутність феномену глобалізаційного процесу в політичних системах;
- простежити загальні тенденції глобалізаційного процесу;
- здійснити аналіз соціокультурних особливостей і глобалізаційних перспектив сучасної України;
- навести інтерпретацію ідеї глобалізації в українському політичному дискурсі;
- дослідити українську національну проєкцію глобалізму;
- розкрити характер, форму і специфіку політичного глобалізаційного процесу та сучасного соціокультурного розвитку в контексті глобалізму;
- здійснити структурно-функціональний аналіз оптимальної моделі глобалізованого суспільства.

Об'єктом дисертаційного дослідження виступає глобалізація як тенденція розвитку світової культури.

Предметом дисертаційної роботи є політичний глобалізаційний процес у взаємозв'язку та взаємодії глобального і національного, соціокультурні особливості та глобалізаційні перспективи України.

Методи дослідження. Оскільки політичні, економічні, соціальні аспекти сучасного глобалізаційного процесу тісно переплелися, в основу дисертаційного дослідження покладено різні підходи: політологічний, соціально-філософський, культурологічний, історичний. При дослідженні автор виходила з вимог загальнонаукових та філософських принципів пізнання, а саме: принципів історизму, об'єктивності, всебічності, наступності.

У дослідженні використано діалектичний підхід, який уможливив аналіз соціокультурних особливостей та глобалізаційних перспектив світу та України за допомогою дослідження

взаємозв'язку глобального та національного вимірів сучасного політичного процесу. Для досягнення мети наукової роботи дисертант використовувала системний метод, який потребував розгляду процесу глобалізації як певної системи з власними закономірностями, характерними рисами, формами і методами, притаманними цьому складному суспільному процесу. Багатоплановість проблеми потребувала застосування комплексного методу дослідження до визначення методів аналізу генезису, розвитку, різноманітності проявів політичного глобалізаційного процесу сьогодення.

В процесі дослідження дисертантом було використано такі загальнонаукові методи, як історико-хронологічний (застосовується при розгляді формування глобалізаційного процесу та виявленні історичних закономірностей науково-теоретичного аналізу глобалізаційної тематики); проблемно-логічний (забезпечує визначену логіку дослідження глобалізації як соціально-політичного феномену та несуперечність запропонованого дисертантом підходу до глобалізації як тенденції розвитку світової культури в контексті політичного простору); порівняльний (порівнює характерні риси політичного глобалізаційного процесу у просторі та часі, визначаючи як позитивні, так і негативні специфічні тенденції у сучасних політичних системах); структурно-функціональний (уможливило аналіз політичного та культурологічного виміру глобалізації та тих функціональних зв'язків, що формуються в результаті співставлення та співвіднесення глобального та національного); статистичний та соціологічний (досліджують кількісні та якісні характеристики політичного глобалізаційного процесу через офіційні статистичні дані, результати соціологічних досліджень) тощо.

Крім того, зі спектру методів, які знаходяться в арсеналі політичної науки, автор застосовує методи індукції, теоретичного моделювання, абстрагування, класифікації та типологізації при дослідженні конкретно-історичних та теоретичних аспектів дослідження. Разом з тим, дисертант використовує міждисциплінарний підхід з метою комплексного аналізу фактів, явищ та процесів політичного та соціокультурного змісту.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена сукупністю поставлених завдань і полягає в комплексному підході до аналізу політичного глобалізаційного процесу. У межах проведеного автором дослідження отримано результати, які мають наукову новизну:

- Поглиблено аналіз еволюції поняття "глобалізація" в політичному дискурсі. Проблеми глобалізаційного розвитку розглядаються крізь призму глобалістики як сукупності теоретичних підходів, які формуються відповідно до глобалізму як принципу та основного рушія інформаційного суспільства. Запропоновано авторське визначення терміну "глобалізація": на нашу думку, глобалізація являє собою тенденцію ерозії національних кордонів та поглиблення ступеня взаємодії і взаємозумовленості життя суспільств в процесі формування світового соціуму.

• Здійснено ретроспективний аналіз холистичних ідей в суспільно-політичній думці та наведено глобалізаційні сценарії соціокультурного розвитку людства: 1) концепції футурологів XIX і XX століть, 2) ідеї створення ідеального людства як сутність багатьох утопій і природний орієнтир суспільного розвитку у вигляді всеєдності світу, прагнення до соборності, до зібраності соціального організму як цілого в його єдності, 3) ідеї організації світу, пропозиції щодо створення та необхідності розвитку міжнародних інститутів з метою регулювання відносин між націями і державами, 4) положення ноосферної концепції В.Вернадського, 5) концепції, відповідно до яких у сучасному світі «відбувається великий західно-східний синтез», долається «геосоціокультурна дуальність» світу у вигляді західної і східної цивілізацій.

• Запропоновано авторське бачення загальних проєктів глобалізації, серед яких: 1) створення світового уряду, 2) виникнення Homo Globalis (глобальної людини), від якої у XXI столітті вимагатимуться висока (глобальна) мобільність і здатність адаптуватися до радикальної зміни умов життя, професії, культурного середовища тощо, 3) Всесвітньої Конституції, 4) втілення поняття “глобального села” (“global village”), запропонованого М.Маклюеном, тощо.

• Розкрито проблематику реалізації проєктів глобальної культури. До елементів глобальної культури відносять як єдині моделі споживання, так і орієнтацію на інститути демократії і ринку, властиві національним культурам провідних акторів глобалізації. Багато з характерних проблем сучасності зв'язані з протиріччями, породжуваними глобалізаційними процесами в культурній царині: все більш загострюється конфлікт між ідейними, ціннісними та мотиваційними засадами традиційних цивілізацій та цінностями комерціалізованої культури суспільства масового споживання.

• Проаналізовано інформаційний аспект глобалізації. Вказано, що Інтернет постає найбільш адекватним уособленням глобалізаційної епохи, динамізму її розвитку, тому у характеристиках цих явищ виявляється чимало спільних рис. Проєкт інформаційної глобалізації, що базується на поєднанні комп'ютера з телекомунікаційними мережами, полягає у революції в спілкуванні, “ефекті присутності” на лобому видовищі, доступі практично до будь-якої інформації в світових ЗМІ за раніше заданою особистою програмою. Водночас глобальна система комунікацій маргіналізує роль держави на інформаційному полі, практично унеможливаючи урядовий контроль за потоками інформації.

• Досліджено модифікацію ролі національної держави в глобалізаційному процесі. Констатовано, що доля народів великою мірою вирішується за межами повноважень національних держав, оскільки багато рішень на сьогодні приймається людьми чи групами, що не відповідають перед виборцями і не підзвітні їм: ТНК і неурядовими організаціями,

транснаціональною елітою, терористичними угрупованнями, кримінальними і мафіозними структурами, релігійно-фундаменталістськими організаціями тощо.

- Доведено необхідність реалізації концепції електронного уряду (e-government) в умовах інформаційної цивілізації. Реалізація даної концепції може: 1) змінити саму природу влади, 2) стати ефективною зброєю в боротьбі з корупцією, 3) уможливити надання багатьох інтерактивних послуг, 4) уможливити участь широких мас в обговоренні законопроектів. Так, за допомогою «електронних референдумів» можна мати авторитетну думку народу з кожного конкретного питання з врахуванням місцевих чи регіональних особливостей.

- Здійснено українську національну проєкцію глобалізму та охарактеризовано соціокультурні особливості глобалізаційних процесів в Україні. Досліджено питання втілення концепції електронного уряду (e-government) в Україні та відзначено, що в Україні відбувається перехід до: 1) втілення національної системи масових електронних платежів, 2) поетапного впровадження виплати зарплатні в безготівковій формі, 3) переведення розрахунків за комунальні послуги, електроенергію тощо на безготівкову форму, 4) розвитку системи платіжних і кредитних карток.

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що дане дисертаційне дослідження є важливим історіографічним джерелом з глобалізаційної проблематики. Зроблені в ньому висновки, викладені концептуальні положення й аналітичні матеріали можуть бути використані в концептуальному забезпеченні законотворчої діяльності, у партійно-політичній сфері, у розробці сучасної системи політичних категорій та нової концепції політичної освіти та суспільного партнерства, у науково-просвітницькій діяльності. Матеріали дисертаційного дослідження служитимуть подальшій розробці теоретичних проблем політології, культурології, націоналогії та можуть бути застосовані практикуючими політиками й органами національної влади при визначенні й уточненні основних параметрів і пріоритетів сучасної державної політики в сфері політичних національних і міжнародних відносин, а також при концептуалізації і формуванні політичної лінії.

Апробація результатів дисертації. Основні висновки і теоретичні положення дисертації апробовані в наукових публікаціях, у викладанні дисертантом спецкурсу «Сучасні концепції глобалістики» для магістрів Одеського державного економічного університету, обговорені на аспірантських і викладацьких семінарах кафедри політології Інституту соціальних наук Одеського національного університету ім. ІІ.Мечникова та кафедри політології Одеського державного економічного університету, у виступах дисертанта на регіональних, всеукраїнських та міжнародних конференціях, семінарах, читаннях. Серед них: VI Філософсько-методологічні читання на тему: «Християнська цивілізація перед викликом третього тисячоліття» (Одеса, 2000

р.); Міжнародна науково-практична конференція «Молодь третього тисячоліття: гуманітарні проблеми і шляху їхнього вирішення» (Одеса, 2000 р.); VIII Всеукраїнська науково-практична конференція «Українська еліта та її роль у державному будівництві» (Київ, 2000 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Культура миру і громадянська освіта» (Одеса, 2000 р.); Всеукраїнська методично-практична конференція «Культура миру і громадянська освіта в XXI столітті» (Одеса, 2001 р.).

Результати дисертаційного дослідження знайшли також відображення у доповідях дисертанта в Центральноевропейському університеті на Літній школі «The UN, EU and Governance in a Globalizing World» (30 червня – 18 липня 2003 року, м.Будапешт (Угорщина), стипендія фонду Сороса).

Публікації.

Наукові здобутки даної дисертаційної роботи відбилися у 10 авторських статтях, три з яких опубліковані у наукових спеціалізованих виданнях з політології, а також у доповідях і тезах на міжнародних, всеукраїнських та регіональних конференціях.

Структура дисертації зумовлена її метою та завданнями. Вона складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують шість підрозділів, висновків, списку літератури та додатків. Загальний обсяг дисертації складає 185 сторінок, список використаних джерел становить 20 сторінок (252 джерела), додатки – 13 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано вибір теми дисертаційного дослідження, її актуальність, значущість, сформульовано мету і завдання роботи, характеризується стан наукової розробки теми, джерельна, методологічна і методична база, визначено наукову новизну, практичне значення її результатів.

У першому розділі дисертації «Еволюція поняття глобалізації в політико-культурологічному вимірі» здійснюється політико-теоретичний аналіз поняття «політичний глобалізаційний процес».

У підрозділі 1.1. «Концептуалізація поняття "глобалізація" в політичному дискурсі» досліджуються теоретичні розробки поняття глобалізації. В якості найважливіших теорій політичного глобалізаційного процесу в контексті соціокультурного розвитку можна відзначити концепції футурологів XIX і XX століть, холістичні та токейні концепції, ноосферну концепцію В.Вернадського, П.Тейяра де Шардена та Д.Радьяра, концепцію М.Маклюена про "global village" («глобальне село»), теорії глобалізації культури щодо глобалізації «культури Макдональда і Кока-коли», моделей глобалізаційного розвитку Римського клубу тощо. Можна відзначити

декілька методологічних підходів до систематичного вивчення глобалізації, серед яких: глобалізація як епоха глобального економічного росту, епоха глобального мультикультурного суспільства, системна трансформація світу, руйнація культур та традицій. Серед загальних ідей майбуття єдиної (світової) культури наводяться: радикально-глобалістська, помірковано-глобалістська, антиглобалістська.

У підрозділі 1.2. «Загальні глобалізаційні проекти» доводиться, що тенденції виникнення єдиного світового простору, формування глобальної економіки, універсалізації політичного процесу, «фізичного» зближення за допомогою сучасних засобів комунікації країн і народів усіх континентів спричиняють виникнення уявлень про Номо Globalis (глобальну людину), проектів Всесвітньої Конституції, втілення поняття “глобального села” (“global village”), запропонованого М.Маклюеном, тощо.

До загальних глобалізаційних проектів відносяться, насамперед, моделі «Межі росту» Д.Медоуз та ін., «Світова діалектика» Д.Форрестера, «Інтегрована модель світу» Г.Месарович-Пестеля, теорії біосфери та ноосфери, уявлення про універсальну цивілізацію, ідеї створення наднаціональних світових рухів та співтовариств, конвергенції країн, формування світового уряду і парламенту. Дисертант наводить такі сценарії соціокультурного розвитку (за С.Л.Удовиком): «глобальної гомогенізації», «периферійної корупції», «мозаїчних культур», «егалітарного світу відкритих держав спільного добробуту».

У другому розділі «Сучасні напрями політичного глобалізаційного процесу» аналізується сучасний науковий дискурс з проблем політичного глобалізаційного процесу з метою систематизації новітніх напрямів до даного поняття.

У підрозділі 2.1. «Феномен глобалізації як сучасне явище» робиться висновок, що явищу глобалізаційного процесу в цілому властиві системність, нерозривність, умовна диференційованість за галузями та сферами прояву. Процеси глобалізації соціокультурного розвитку мають неоднозначні наслідки для міжнародної політики: з одного боку, вони забезпечують планетарні культурні взаємозв'язки та взаємовпливи, сприяють демократизації глобального управління на противагу політико-культурному авторитаризму та ізоляціонізму, відкривають нові можливості для досягнення глобального політичного та економічного добробуту та здійснення культурного діалогу; з іншого - технологічні зміни формують нові типи поляризації у сучасному світі, сприяють виключенню технологічно-бідних країн із цивілізаційного процесу.

Глобальний культурний розвиток є однією з визначальних складових глобалізації. В загальнотеоретичному плані комплексний аналіз трансформацій систем масової комунікації поглиблює і розширює розуміння цього феномену, додаючи до домінантних сфер наукового пізнання глобалістики уявлення про систему глобальних політичних та економічних

трансформацій, з якими масова комунікація тісно пов'язана специфікою своєї природи, уособлюючи в собі концентровану політичну, економічну та особливо культурну владу. Критичне осмислення масштабних соціокультурних наслідків глобалізації ставить світоглядне питання морального аспекту нового світоустрою та його багатогранного впливу на особистісному, міжгруповому, інституційному, етнічному, державному, регіональному та глобальному рівнях.

У підрозділі 2.2. «Тенденції глобалізаційного процесу» йдеться про те, що зміна парадигм у науці вплинула на методи оптимізації міжнародних відносин, трансформувала систему чинників, засадних для прийняття і реалізації зовнішньополітичних рішень, призвела до перегляду пріоритетів внутрішньої політики окремих держав в контексті глобальних проблем сучасності. Соціокультурна парадигма сучасного розвитку виступає як парадигма політичної дії, система оцінок політичної і соціально-культурної ситуації, на основі яких формуються завдання для практичної діяльності на глобальному і національному рівнях. Світове співтовариство має усвідомити нагальну потребу високотехнологічних форм керування ризиками глобалізації з метою пом'якшення негативних ефектів глобалізації і максимізації позитивних.

Соціокультурне лідерство посилює ефект міжнародної політики, визначає значущість країн у світовій ієрархії, є вагомим чинником міжнародних впливів, інструментом дипломатії та стратегії міжнародного розвитку. Динамічні глобальні процеси зумовлюють моделі глобальної культури, знакові характеристики перехідних процесів: політичні системи інформаційної доби, глобальну культурну інфраструктуру, законодавчу базу, соціальні пріоритети, нову економіку, культурну самобутність і ідентичність націй у цифровому світі.

У третьому розділі «Соціокультурні особливості та глобалізаційні перспективи сучасної України» визнається закономірним те, що після проголошення Україною незалежності, прийняття Конституції національна ідея набуває нових параметрів і вимагає істотного коригування і кореляції у відповідності з глобалізаційними чинниками, що справляють безпосередній вплив на національний розвиток. Оскільки ця потреба повинна задовольнятися насамперед на теоретичному рівні національної самосвідомості, це передбачає вироблення власної парадигми національної самоорганізації на основі глибокого аналізу і всебічного урахування етнічних цінностей, менталітету, культурної традиції, соціальної психології як українського етносу, так і численних етнічних груп, що проживають в Україні, історичної спадщини української нації як поліетнічної спільноти.

У підрозділі 3.1. «Інтерпретація ідей глобалізації в українській політичній думці XIX – XX сторіч» визнається, що українському політичному дискурсу зазначеного періоду була значним чином властива проблематика національної самоідентифікації та питань впровадження в сферу соціального життя єдиної консолідуючої державної ідеї, яка, в свою чергу, знаходиться в

тісному сполученні з ідеалом міжнародним і загальнолюдським. Сучасні мислителі доходять висновку, що вивчення сутності поняття «українська національна ідея», вирішення проблеми її сучасного розуміння як основи соціальної ідеології, визначення складових частин і правового механізму її здійснення уможливають оптимальне включення українського соціуму в соціально-політичний глобалізаційний процес.

У даних умовах пріоритетним стає багатовекторність стратегії інтелектуального забезпечення та реалізації української національної ідеї, що базувалася б на пошуку ефективних, новаторських і цивілізованих механізмів паритетного підвищення багатогранного потенціалу нації, на урахуванні нових геополітичних, соціально-економічних, інформаційних, соціолінгвістичних, етнодемократичних і інших реалій. Це, у свою чергу, вимагає координації зусиль фахівців з усіх соціогуманітарних напрямків досліджень, результати яких стали б концептуальною основою розробки і збагачення системи української національної ідеології.

У підрозділі 3.2. «Українська національна проекція глобалізації» ключова думка зазначається, що у сучасному історичному контексті національна ідея має стати для України дороговказом на шляху активізації її розвитку як самостійної держави і системи, що самоорганізується, орієнтованої на забезпечення своєї життєдіяльності, зайняття відповідного місця у світовому співтоваристві, утвердження власного статусу в умовах політичної, економічної, науково-технічної конкуренції. Це потребує розробки в межах української національної ідеї доктрини внутрішньої (культурно-освітньої, науково-технічної, соціально-економічної та ін.) і зовнішньої (геополітичної, дипломатичної та ін.) політики.

Дослідники констатують кризовий стан ідентичності в Україні, низький рівень довіри до політичної владної еліти, високий ступінь поляризації суспільства, феномен “масової амбівалентності” в суспільній свідомості. Це спричинено кризою в соціально-політичній, культурній, економічній, правовій сферах. В наш час відбувається перетворення України на державу з високими енерговитратними секторами економіки (видобувна промисловість, первинна обробка сировини тощо), екологічно “брудними” та інтелектуально шкідливими технологіями, що спричинює руйнацію українського соціуму.

Тому кардинальним завданням структурної політики в умовах глобалізації має стати невідкладне впровадження інноваційної моделі розвитку української економіки, наполегливе освоєння механізмів енергозбереження, подолання відтворення деформацій та зміцнення позицій внутрішнього ринку. Пріоритетний розвиток експортного потенціалу мають забезпечити такі виробництва, які володіють новітніми ресурсозберігаючими технологіями, зокрема: літакобудування, космічне ракетобудування та космічні послуги, порошкова металургія, виробництво надтвердих металів тощо.

Каркасом ідеї загальнолюдської єдності як пріоритетної цінності має бути домінування

ідеї співгромадянства над іншими формами індивідуальної і колективної ідентичності, а також наповнення української національної ідеї загальногромадянським змістом. Значний об'єднуючий потенціал має також категорія національного інтересу, поєднана з ідеями відповідальності, громадянського обов'язку.

У висновках зазначаються конкретні результати наукового пошуку дисертантки, описуються перспективи і напрями подальшої наукової розробки окресленої проблематики, пропонуються практичні рекомендації щодо використання одержаних результатів.

Основні наукові і практичні результати дисертації полягають в наступному.

Вітчизняна та закордонна соціально-політична, культурологічна, правова, історико-економічна науки зробили чимало у вивченні глобалізації - об'єктивного, багатогранного, складного та суперечливого процесу, що є предметом теоретичних і методологічних досліджень, широкомасштабних політичних, соціальних, правових, фінансово-економічних і інших експериментів. Глобалізація являє собою більш високий політичний, соціально-економічний, культурний і державно-правовий шабелі розвитку світового співтовариства держав і народів. І якщо інтернаціоналізація склала насамперед передову технологічну основу («High-Tech») для системи світового співтовариства, то глобалізаційні процеси мають зробити значний внесок у реформування самих засад світового співтовариства («High-Hume»).

Глобалізація соціокультурного розвитку, формування ідеології глобального інформаційного суспільства, прискорена еволюція цивілізаційних процесів останньої чверті XX – початку XXI сторіччя радикально змінюють стратегію розвитку і зовнішньополітичні доктрини міжурядових інститутів, національних урядів та міжнародної спільноти. Накопичений політичний досвід, досліджуваний з точки зору міждержавних відносин, підводить до висновку, що такі цілі, як збереження миру, досягнення більшої безпеки, ріст добробуту в результаті економічного співробітництва, що набули в глобалізаційних моделях загального характеру, можуть розглядатися в якості критеріїв глобалізаційних процесів.

Сучасне світове співтовариство, незважаючи на демонстрацію тенденцій зростання взаємозалежності національних структур, глобалізації господарського життя, універсалізації інформаційного поля, схильне до впливу процесів децентралізації, регіоналізації, індивідуалізації центрів світового розвитку. Існує цілий ряд проблем, що уявляються витратами глобалізаційного процесу, серед них: несправедливий розподіл переваг від глобалізації всередині країн і між ними, обмеження національного суверенітету і незалежності національних лідерів, крихкість міжнародної економічної системи в зв'язку зі зростаючою взаємозалежністю країн, регулюванням глобально інтегрованих ринків капіталу, торгівлею інформаційними послугами, ринком робочої сили.

У дисертаційному дослідженні зроблено аналіз ролі України в політичному глобалізаційному процесі в контексті соціокультурного розвитку, що безпосередньо стосується діяльності державних інститутів і органів влади, метою яких є розробка і реалізація державної політики в сфері культури. Це, насамперед, відноситься до діяльності Міністерства науки та освіти України, Міністерства культури і мистецтв України, Державного комітету інформаційної політики України та ін. Зроблено висновок про те, що необхідно приділити ретельну увагу національній законодавчій базі (Закони України «Про охорону культурної спадщини», «Про інформацію», «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів», «Про телебачення і радіомовлення», «Про Національний архівний фонд і архівні установи», «Про освіту», «Про приєднання до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів», «Про рекламу», «Про Національну програму інформатизації», «Основи законодавства про культуру» та ін.), на засаді якої українська держава проводить свою культурну політику.

Забезпечення зовнішньополітичних інтересів залежить від урахування глобальних чинників, формування і підтримування іміджу країни, національних пріоритетів у міжнародних інформаційних потоках. У політичних стратегіях інформаційного суспільства вирішальну роль відіграє ідея інформаційної економіки, яка спроможна функціонувати як єдина система в режимі реального часу в масштабі всієї планети: М.Кастельз вважає, що вона охопить усі країни, всі території, всі культури і всі доходи. Завдання України в цьому контексті – гідно вписатися в інформаційну політику, економіку та культуру.

Глобалізація залучає до себе все нові суспільства, створюючи спільну нову організацію, засновану на знаннях. Уникнути того, щоб ці знання не викликали нових форм нерівності і відокремлення, можна тільки на базі прийняття спільних етичних цінностей. До їхнього числа ЮНЕСКО відносить ряд загальнолюдських цінностей, уможливлення доступу до яких сприятиме створенню спільної цивілізації:

- освіта для всіх (особливо базова);
- етика в інформаційному суспільстві;
- етика в сфері науки і технології;
- етика в сфері охорони довкілля;
- етика в сфері міжкультурного діалогу, заснованого на визнанні і повнішому розумінні різноманіття світу.

Концепція міжнародної культурної та інформаційної політики, що реалізується за сприянням ЮНЕСКО, полягає у прагненні міжнародного співтовариства працювати над створенням нової політичної системи в рамках ідеології інформаційного суспільства. Концепція

універсальної участі країн-членів ЮНЕСКО в процесах трансформації з їхнім політичним, економічним та соціокультурним виміром, забезпечує: 1) міжкультурний діалог цивілізацій; 2) розвиток інтелектуального потенціалу людства; 3) етику інформаційного суспільства; 4) етику живого світу; 5) освіту для всіх протягом всього життя.

Проблеми глобальної безпеки посідають особливе місце в структурі міжнародної культурної політики, визначають суперечності сучасного етапу міжнародного розвитку, які досягли такої гостроти, що можуть поставити під загрозу забезпечення світоустрою, реалізацію стратегій становлення глобального інформаційного суспільства, навіть саме існування цивілізації. Необхідно створити глобальне громадянське суспільство, під контролем якого формуватиметься глобальна система владних відносин на основі добровільної передачі частини владних повноважень у ведення загальносвітових і цивілізаційних наддержавних структур для вирішення проблем, що знаходяться в їхній компетенції. Моделлю цього може послужити добровільна передача європейськими країнами частини своєї компетенції і ресурсів законодавчим, виконавчим і судовим органам ЄС.

Помітний напрям пошуку альтернатив глобалізму пов'язаний з підключенням структур громадянського суспільства і держави до реалізації адресних соціальних програм. Мета таких проєктів – інтеграція в межах інформаційного суспільства якомога більшої кількості країн і соціальних груп, що опинилися на його периферії. Подібна діяльність матеріалізує ідею глобального громадянського суспільства як альтернативи неоліберальному глобалізму. Поява приватного міжнародного права, перетворення проблеми прав людини на одне з центральних питань світового розвитку, створення інститутів прав людини в міжнародному масштабі є очевидною ознакою формування глобального громадянського суспільства. Глобалізація вимагає відповідного мислення, підходу до світу, як до єдиного цілого, культури миру, що необхідно для управління інтеграційним процесом і постійної діалогової взаємодії з питань глобалізаційного співробітництва.

Назрілою проблемою для світового співтовариства є формування системи глобального права на засаді існуючих норм міжнародного права і їхній розвиток для правового забезпечення діалогу і партнерства цивілізацій у рамках багатополлярної світобудови. Ця система повинна охоплювати всі основні напрями і форми міжнародного співробітництва в вирішенні глобальних проблем, що відносяться до геополітичної, геоekonomічної, соціокультурної, технологічної, демографічної, екологічної сфер, а також регламентувати порядок спостереження за дотриманням норм права, формування глобальних представницьких, виконавчих і судових органів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Добродум О.В. Політичний глобалізаційний процес: актуалізація та перспективи // Актуальні проблеми політики: Збірник наукових праць / Відп. ред. Л.І.Кормич – Одеса: Юридична література, 2000. – Вип. 9. – С.85-89.
2. Добродум О.В. Специфіка глобалізаційних процесів у сучасних політичних системах // Актуальні проблеми політики: Збірник наукових праць / Відп. ред. Л.І.Кормич – Одеса: Юридична література, 2001. – Вип. 10-11 – С. 535-539.
3. Добродум О.В. Проблематика сучасних глобалізаційних процесів у політичних системах // Політологічний вісник: Зб. наук. пр. – Вип. 9. – К., 2001. – С.221-227.
4. Добродум О.В. Світове Дерево як культурний символ єдності в різноманітті // Універсальні виміри української культури / НАН України. Укр. філософ. фонд. Центр гуманіт. освіти. Одеська філія. – Одеса: Друк, 2000. – 216 с. – С.144-148.
5. Добродум О.В. Політичний глобалізаційний процес: актуалізація та перспективи // Політологічний вісник: Зб. наук. пр. - Вип. 6. – К., 2000. – С. 152-157.
6. Добродум О.В. Духовне відродження України та роль національної еліти в цьому процесі // Українська еліта та її роль в державотворенні: Збірник наукових праць № 1-2 (матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 18-19 травня 2000 року). - К., 2000. – С. 178-180.
7. Добродум О.В. Політичний глобалізаційний процес - визначальна тенденція нашого часу // Збірник наукових праць Української Академії державного управління при Президентові України / За заг. ред. В.І.Лугового, В.М.Князева. – Вип. 2. Частина I. – К.: Видавництво УАДУ, 2000.– С.85-90.
8. Добродум О.В. Глобализационность мышления и ее гражданское воспитание // Молодь третього тисячоліття: гуманітарні проблеми та шляхи їх розв'язання: Збірник наукових статей в 3-х томах. – Одеса: ІСЦ, 2000. – Т.І. – С. 200-205.
9. Добродум О.В. Политический глобализационный процесс: символ единства в многообразии // Перспективи: Наукове видання. – Одеса, 2000. – Вип. 1(9). – С.103-110.
10. Добродум О.В. Вплив холистичних поглядів на суспільний розвиток // Науковий вісник. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – Гуманітарні науки: історія, соціологія, політологія, психологія, мистецтвознавство. – К. – Одеса, 2002. - №3. – С.53-59.

АНОТАЦІЯ

Добродум О.В. Політичний глобалізаційний процес: динаміка соціокультурного розвитку. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем і глобального розвитку. – Одеська національна юридична академія, Одеса, 2004.

Дисертація присвячена дослідженню політичного глобалізаційного процесу як ключового поняття, що характеризує процеси світового розвитку початку XXI століття. Обґрунтовано соціокультурну своєрідність феноменального втілення глобалізації завдяки концептуалізації цього поняття в політичному дискурсі і розгляду загальних глобалізаційних проєктів. Запропоновано практичні рекомендації з метою мінімізації негативних тенденцій глобалізаційного процесу в політико-культурологічному вимірі і можливостей впливу на прояви цього процесу на державному рівні.

Вивчення феномену глобалізації як сучасного явища та тенденцій глобалізаційного процесу застосовуються для з'ясування глобалізаційних перспектив світу та України. Здійснено українську національну проєкцію глобалізму та охарактеризовано соціокультурні особливості глобалізаційного процесу в Україні.

Ключові слова: глобалізація, політичний глобалізаційний процес, соціокультурний розвиток, глобалізаційний проєкт, світоустрій, національна ідентифікація, українська національна ідея, національна проєкція глобалізації, етичний глобалізм, глобальне громадянське суспільство.

АННОТАЦИЯ

Добродум О.В. Политический глобализационный процесс: динамика социкультурного развития. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.04 – политические проблемы международных систем и глобального развития. – Одесская национальная юридическая академия, Одесса, 2004.

Диссертация посвящена комплексному исследованию политического глобализационного процесса как ключевого понятия, характеризующего процессы мирового развития начала XXI столетия - формирования планетарного информационного пространства, мирового рынка капиталов, интернационализации проблем техногенного влияния на окружающую среду, межнациональных конфликтов и безопасности. Глобализация представлена в качестве тенденции эрозии национальных границ и углубления степени взаимодействия и взаимообусловленности человеческих сообществ в процессе формирования мирового социума.

Феномен глобализации охватывает практически все основные сферы общественной деятельности, включая политику, экономику, идеологию, культуру, образ жизни, а также сами условия человеческого существования. Вопросы глобализации требуют комплексного, междисциплинарного анализа и обсуждения; к ним сегодня привлечено внимание многих исследователей, представителей различных течений общественной мысли, социальных движений и политических организаций (национальных, межгосударственных и неправительственных).

Разнообразие оценок глобализации в современных исследованиях, как правило, опосредованно отражает противоречивость самих процессов, в ходе которых она разворачивается, включая противоречие между общечеловеческими интересами во взаимозависимом мире и национально-этническими особенностями, между глобализацией и стремлением к идентичности, к самоопределению народов, социальных общностей, личностей; противоречие между гомогенизацией и диверсификацией, объединением и фрагментацией; проблему совместимости или несовместимости локальных цивилизаций, которая не смягчается, а еще более обостряется в период ускоренной глобализации и т.п.

Обосновано социокультурное своеобразие феноменального воплощения глобализации благодаря концептуализации этого понятия в политическом дискурсе и рассмотрению глобализационных проектов, исследуется влияние современного системного глобализационного процесса на политическое пространство человеческой жизнедеятельности, прослеживаются предпосылки, формы, следствия интенсификации взаимосвязи между глобальными и национальными политическими, культурными, экономическими, правовыми организациями. Разработаны практические рекомендации с целью минимизации негативных тенденций глобализационного процесса в политико-культурологическом измерении и возможностей влияния на проявления этого процесса на государственном уровне.

Акцентируется внимание на необходимости борьбы с электронной преступностью и электронным терроризмом, осуществляемых с помощью механизмов электронного мира. Указано, что одной из важных тенденций глобализационного процесса является процесс постепенной тотальной «чипизации», проявлением которого является внедрение системы тотального мониторинга электронных коммуникаций, что находится в очевидном противоречии с рядом демократических принципов и требует дополнительных мер по защите сферы частной жизни.

В диссертационном исследовании осуществлена украинская национальная проекция глобализма и охарактеризованы социокультурные особенности глобализационных процессов в Украине. Проанализирована роль Украины в политическом глобализационном процессе в контексте социокультурного развития, непосредственно касающихся деятельности государственных институтов и органов власти, целью которых является разработка и реализация

государственной политики в сфере культуры. Сделан вывод о том, что процессы глобализации в политической, культурной, экономической, информационной сферах осуществляются в тесной связи с процессами национальной самоидентификации.

В рамках дихотомного подхода к изучению политического глобализационного процесса с целью выявления динамики соотношения глобальное-национальное автором применяется конструкция украинской национальной идеи как критерия укоренения глобализационных идей в украинском обществе и индикатора реакции на данный процесс. Диссертантом осуществляется интерпретация идеи глобализации в украинском политическом дискурсе путем концептуализации социокультурных особенностей глобализационного процесса, оказывающих значительное влияние на мироощущение украинцев, и исследование отношения украинцев к глобализации.

Ключевые слова: глобализация, политический глобализационный процесс, социокультурное развитие, глобализационный проект, миропорядок, национальная идентификация, украинская национальная идея, национальная проекция глобализации, этический глобализм, глобальное гражданское общество.

SUMMARY

Dobrodum O.V. Political Globalization Process – dynamics of socio-cultural development. - Manuscript.

Thesis for the degree of Political Science by specialty 23.00.04 - Political problems of international systems and global development. - Odessa National Law Academy, Odessa, 2004.

The thesis is devoted to the research of the Political Globalization Process as the key meaning, which characterizes the processes of the world development on the beginning of the XXIst century. The socio-cultural peculiarities of the phenomenal usage of the globalization have been grounded due to the conceptualization of this notion in the political discourse and consideration of the general global projects. The practical recommendations have been proposed with the purpose to minimize the negative tendencies of the Globalization Process in the political cultural dimension and possibilities of influence on the action of this process on the international level.

The study of the phenomenon of the globalization as a modern phenomenon and tendencies of the Globalization Process are used to clarify the globalization perspectives in the world and in Ukraine. The Ukrainian national project of globalism has been made and the socio-cultural peculiarities of the globalization process in Ukraine have been characterized.

Key words: Globalization, Political Globalization Process, socio-cultural development, Globalization Project, world system, national identification, Ukrainian national idea, national projection of Globalization, Ethic Globalism, global civil society.